

Rättsfallssamlingen

DOMSTOLENS DOM (tredje avdelningen)

den 6 oktober 2015*

”Begäran om förhandsavgörande — Civilrättsligt samarbete — Domstols behörighet och erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar — Förordning (EG) nr 2201/2003 — Artikel 1.1 b — Materieellt tillämpningsområde — Avtal om uppdelning av kvarlåtenskapen mellan arvlåtarens make och arvlåtarens minderåriga barn, för vilka en förmyndare har utsetts — Kvalificering — Krav på godkännande av domstol — Fråga om föräldraansvar eller fråga om arv”

I mål C-404/14,

angående en begäran om förhandsavgörande enligt artikel 267 FEUF, framställd av Nejvyšší soud (högsta domstolen, Republiken Tjeckien) genom beslut av den 25 juni 2014, som inkom till domstolen den 25 augusti 2014, i ett förfarande som anhängiggjorts av

Marie Matoušková, boutredningsman/skiftesman i arvsärendet,

meddelar

DOMSTOLEN (tredje avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden M. Ilešič samt domarna A. Ó Caoimh, C. Toader (referent), E. Jarašiūnas och C.G. Fernlund,

generaladvokat: J. Kokott,

justitiesekreterare: A. Calot Escobar,

efter det skriftliga förfarandet,

med beaktande av de yttranden som avgetts av:

- Tjeckiens regering, genom M. Smolek och J. Vlácil, båda i egenskap av ombud,
- Europeiska kommissionen, genom M. Wilderspin och M. Thomannová-Körnerová, båda i egenskap av ombud,

och efter att den 25 juni 2015 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

följande

* Rättegångsspråk: tjeckiska.

Dom

- 1 Begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av artikel 1.1 b och 1.3 f i rådets förordning (EG) nr 2201/2003 av den 27 november 2003 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar samt om upphävande av förordning (EG) nr 1347/2000 (EUT L 338, s. 1).
- 2 Begäran har framställts i ett förfarande som anhängiggjorts av Marie Matoušková, i egenskap av boutredningsman/skiftesman, i syfte att fastställa vilken domstol som är behörig att godkänna det arvsskiftesavtal som förmyndaren för de minderåriga barnen ingått för deras räkning.

Tillämpliga bestämmelser

Unionsrätt

Förordning nr 2201/2003

- 3 Artikel 1 i denna förordning har följande lydelse:

”1. Denna förordning skall, oberoende av domstolstyp, tillämpas på civilrättsliga frågor om

...

b) tillerkännande, utövande, delegering, upphörande eller begränsande av föräldraansvar.

2. Frågorna enligt punkt 1 b kan bland annat röra

...

b) förmynderskap, godmanskap och motsvarande företeelser,

c) förordnande av och uppgifter för en person eller ett organ som ska ansvara för barnets person eller egendom, företräda eller bistå barnet,

...

e) åtgärder till skydd för barnet i samband med förvaltning av, bevarande av eller förfogande över dess egendom.

3. Denna förordning skall inte tillämpas på

...

f) trustar och arv,

...”

- 4 Artikel 2 i nämnda förordning har följande lydelse:

”I denna förordning används följande beteckningar med de betydelser som här anges:

...

7. *föräldraansvar*: alla rättigheter och skyldigheter som en fysisk eller juridisk person har tillerkänts genom en dom, på grund av lag eller genom en överenskommelse med rättslig verkan, med avseende på ett barn eller dess egendom. Föräldraansvar omfattar bland annat vårdnad och umgänge.

8. *person med föräldraansvar*: varje person som har föräldraansvar för ett barn.

...”

5 I artikel 8.1 i samma förordning, under rubriken ”Allmän behörighet”, föreskrivs följande:

”Domstolarna i en medlemsstat skall vara behöriga i mål om föräldraansvar för ett barn som har hemvist i den medlemsstaten vid den tidpunkt då talan väcks.”

6 I artikel 12 i förordning nr 2201/2003 föreskrivs följande:

”1. De domstolar i en medlemsstat som ... utövar behörighet angående en ansökan om äktenskapsskillnad, hemskillnad eller annullering av äktenskap skall vara behöriga att ta upp frågor som rör föräldraansvaret i samband med denna ansökan ...

...

3. Domstolarna i en medlemsstat skall även vara behöriga i fråga om föräldraansvar när det gäller andra förfaranden än de som anges i punkt 1, om

a) barnet har en nära anknytning till den medlemsstaten, särskilt genom att någon av personerna med föräldraansvar har hemvist där eller att barnet är medborgare i den medlemsstaten,

och

b) deras behörighet har godtagits uttryckligen eller på något annat entydigt sätt av alla parter i förfarandet vid den tidpunkt då talan väcks och denna behörighet är till barnets bästa.”

Förordning (EU) nr 650/2012

7 Skäl 9 i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 650/2012 av den 4 juli 2012 om behörighet, tillämplig lag, erkännande och verkställighet av domar samt godkännande och verkställighet av officiella handlingar i samband med arv och om inrättandet av ett europeiskt arvsintyg (EUT L 201, s. 107) har följande lydelse:

”Denna förordnings tillämpningsområde bör innefatta alla civilrättsliga aspekter av arv efter en avliden person, det vill säga alla former av överföring av tillgångar, rättigheter och skyldigheter efter dödsfall, oavsett om det rör sig om ett testamentariskt förordnande om kvarlåtenskap eller om arv enligt den legala arvsordningen.”

8 I artikel 1.2 a och b i förordningen föreskrivs följande:

”Denna förordning är inte tillämplig på

a) fysiska personers ställning samt familjeförhållanden och förhållanden som enligt den lag som är tillämplig på sådana förhållanden har jämförbar verkan,

b) fysiska personers rättskapacitet eller rättsliga handlingsförmåga, utan att det påverkar tillämpningen av artiklarna 23.2 c och 26,

...”

9 I artikel 23 i nämnda förordning stadgas följande:

”1. Den lag som anvisas enligt artikel 21 eller 22 [i samma förordning] ska styra arvet i dess helhet.

2. Den lagen ska i synnerhet reglera

...

c) förmågan att ärva,

...”

10 I artikel 26 i denna förordning, under rubriken ”Materiell giltighet för förordnanden om kvarlåtenskap”, föreskrivs följande:

”1. Vid tillämpningen av artiklarna 24 och 25 ska följande hänföra sig till den materiella giltigheten:

a) Kapaciteten hos den person som upprättar förordnandet om kvarlåtenskap att upprätta ett sådant förordnande.

...”

11 Enligt artikel 84 i denna förordning är förordningen tillämplig från och med den 17 augusti 2015, och är därför i tidsmässigt hänseende (*ratione temporis*) inte tillämplig på det nationella målet.

Tjeckisk lagstiftning

12 I artikel 179 i civilprocesslagen, i dess lydelse vid tidpunkten för omständigheterna i det nationella målet, föreskrivs följande:

”Om en rättshandling som ingåtts för en underårigs räkning måste godkännas av en domstol för att vara giltig ska domstolen meddela ett sådant godkännande om detta är i den underåriges intresse.”

13 Enligt artikel 28 i civilprocesslagen, som var tillämplig fram till den 31 december 2013, ska den rättsliga företrädaren, i barnets namn, fullgöra samtliga uppgifter med avseende på förvaltningen av barnets tillgångar. Vad gäller rättshandlingar i samband med förfogandet över dessa tillgångar som inte utgör löpande förvaltning, ska behörig domstol utfärda ett godkännande.

14 Enligt artikel 36.1 i lag nr 94/1963 om familjen, som var tillämplig fram till den 31 december 2013 ”... företräder [föräldrarna] barnet i de fall barnet inte har full rättshandlingsförmåga”.

15 Enligt artikel 37.1 i denna lag kan ingen av föräldrarna företräda sitt barn i de fall rättshandlingarna rör frågor där en intressekonflikt kan uppkomma mellan föräldrarna och barnet eller mellan barn till samma föräldrar.

Målet vid den nationella domstolen och tolkningsfrågan

- 16 I beslut av den 27 april 2010 inledde Městský soud v Brně (förstainstansrätten i Brno) ett arvsärende angående dödsboet efter Galina Martinus som avlidit i Nederländerna den 8 maj 2009. Notarien Marie Matoušková ansvarade, i egenskap av boutredningsman/skiftesman, för upprättandet av samtliga rättshandlingar i arvsärendet. Hon konstaterade att den avlidna var tjeckisk medborgare och att hon vid tidpunkten för sin bortgång bodde i Brno, Republiken Tjeckien. Galina Martinus make och parets minderåriga barn (nedan kallade arvingarna) var bosatta i Nederländerna.
- 17 För att undvika eventuella intressekonflikter mellan arvingarna utsåg Městský soud v Brně, enligt de tjeckiska bestämmelserna, en tillfällig förmyndare med uppgift att tillvarata de minderåriga barnens intressen. Deltagarna i förfarandet upp gav att det inte hade inletts något arvsärende i Nederländerna.
- 18 Den 14 juli 2011 ingick arvtagarna ett arvskiftesavtal. Genom beslut av den 10 augusti 2011 fastställde Městský soud v Brně, marknadsvärdet på kvarlåtenskapen, skuldbelopp och dödsboets nettobehållning.
- 19 Den 2 augusti 2012 inkom den efterlevande maken med en ny uppgift i arvsärendet, nämligen att den avlidna, vid tidpunkten för sin bortgång, i realiteten bodde i Nederländerna och att hon endast var skriven i Republiken Tjeckien, utan att detta överensstämde med verkligheten. Vidare upplyste han om att ett arvsärende redan pågick i Nederländerna och uppvisade en för ändamålet styrkande handling daterad den 14 mars 2011.
- 20 Marie Matoušková ingav arvskiftesavtalet till domstolen med behörighet att handlägga förmynderskapsfrågor, eftersom två av parterna i nämnda avtal var minderåriga barn.
- 21 Domstolen med behörighet att handlägga förmynderskapsfrågor hänsköt ärendet, utan att pröva det i sak, till Marie Matoušková med hänvisning till att de minderåriga barnen sedan länge var bosatta utanför Republiken Tjeckien, och angav att den inte kunde vare sig förklara sig obehörig eller hänskjuta ärendet till Nejvyšší soud för fastställande av vilken domstol som var geografiskt behörig.
- 22 Marie Matoušková vände sig därför direkt till Nejvyšší soud, den 10 juli 2013, för fastställande av vilken domstol som var geografiskt behörig att godkänna det i det nationella målet aktuella arvskiftesavtalet.
- 23 Nejvyšší soud anser att EU-domstolens tolkning av förordning 2201/2003 är nödvändig i den mån det aktuella godkännandet är en åtgärd till skydd för minderårigas intressen och kan omfattas av denna förordnings tillämpningsområde. En sådan åtgärd kan emellertid, i samband med ett arvsärende, även kvalificeras som en arvsfråga och som sådan vara utesluten från nämnda förordnings tillämpningsområde enligt artikel 1.3 f i förordningen.
- 24 Nejvyšší soud har under dessa omständigheter beslutat att förklara målet vilande och att ställa följande fråga till domstolen:

”Om ett arvskiftesavtal som en förmyndare ingått för en underårigs räkning kräver godkännande av en domstol för att vara giltigt, rör det sig då, ur domstolens synvinkel, om en sådan fråga som avses i artikel 1.1 b i [förordning nr 2201/2003] eller en sådan fråga som avses i artikel 1.3 f i samma förordning?

Prövning av tolkningsfrågan

- 25 Det framgår av handlingarna i målet att det avtal som arvtagarna ingått inte är ett arvsavtal utan ett arvskiftesavtal i ett pågående arvsärende.

- 26 Den hänskjutande domstolen har således ställt frågan för att få klarhet i huruvida förordning nr 2201/2003 ska tolkas så att godkännandet av ett arvsskiftesavtal som en förmyndare ingått för ett minderårigt barns räkning är en åtgärd relaterad till utövandet av föräldraskap enligt artikel 1.1 b i denna förordning, som därmed omfattas av denna förordnings tillämpningsområde, eller en åtgärd relaterad till arv enligt artikel 1.3 f i nämnda förordning, som därmed är utesluten från förordningens tillämpningsområde.
- 27 Det framgår av de handlingar som ingetts till domstolen att Marie Matoušková hade, i det nationella målet, i sin egenskap av boutredningsman/skiftesman inlett ett förfarande för godkännande av arvsskiftesavtalet vid domstolen med behörighet att handlägga förmynderskapsfrågor, eftersom avtalet hade ingåtts av förmyndaren i minderåriga barns namn, vilka har en begränsad rättskapacitet och, enligt tjeckisk lagstiftning, endast kan ingå sådana rättshandlingar som motsvarar den intellektuella mognad och det medvetande som är normalt för deras ålder. Andra rättshandlingar ingås för de minderåriga barnens räkning av deras legala ställföreträdare.
- 28 Godkännandet av ett arvsskiftesavtal är en åtgärd som vidtas med hänsyn till den underåriges rättskapacitet, för barnets bästa och som enligt tjeckisk lagstiftning krävs för rättshandlingar som rör sådant förfogande över egendom som inte kan anses utgöra löpande förvaltning.
- 29 En sådan åtgärd är direkt knuten till den fysiska personens rättskapacitet (se, analogt, dom Schneider, C-386/12, EU:C:2013:633, punkt 26) och faller av naturliga skäl inom ramen för en offentlig myndighetsåtgärd vars syfte är att uppfylla behovet av skydd och stöd till minderåriga barn.
- 30 Såsom generaladvokaten har anfört i punkt 41 i sitt förslag till avgörande ska rättskapacitet eller rättslig handlingsförmåga och därmed sammanhängande frågor om företrädare i princip prövas enligt egna referenskriterier och ska inte betraktas som osjälvständiga och prejudiciella i förhållande till den aktuella rättshandlingen. Det ska därför konstateras att utseendet av en förmyndare till minderåriga barn och kontrollen av hur förmyndare utövar sitt förmynderskap är så nära förbundna med varandra att det inte vore lämpligt att tillämpa olika behörighetsregler utifrån vilken typ av rättshandling det rör sig om.
- 31 Den omständigheten att godkännandet i det nationella målet har begärts i ett arvsärende kan således inte anses vara avgörande för att åtgärden ska vara hänförlig till arvsrätten. Kravet på att erhålla ett godkännande av domstolen med behörighet att handlägga förmynderskapsfrågor är en direkt följd av det minderåriga barnets ställning och rättskapacitet och utgör en åtgärd till skydd för barnet i samband med förvaltning av, bevarande av eller förfogande över dess egendom under utövande av föräldraansvaret enligt artikel 1.1 b och 1.2 e i förordning nr 2201/2003.
- 32 En sådan tolkning bekräftas av Paul Lagardes rapport om 1996 års Haagkonvention om behörighet, tillämplig lag, erkännande, verkställighet och samarbete i frågor om föräldraansvar och åtgärder till skydd för barn, vars materiella tillämpningsområde, i fråga om föräldraansvar, motsvarar det materiella tillämpningsområdet för förordning nr 2201/2003. Samtidigt som det framgår av denna rapport att arv i princip inte ska omfattas av Haagkonventionen understryks att, såvida den lag som ska tillämpas på arv föreskriver ett ingripande från barnets rättsliga ställföreträdare, ska denna utses i enlighet med konventionen, eftersom detta rör en fråga om föräldraansvar.
- 33 Denna tolkning bekräftas även av förordning nr 650/2012, vilken i tidsmässigt hänseende (*ratione temporis*) inte är tillämplig på det nationella målet, som antogs i syfte att, enligt vad som framgår av skäl 9 däri, täcka alla civilrättsliga aspekter av arv efter en avliden person, och vars artikel 1.2 b utesluter frågan om fysiska personers rättskapacitet från dess tillämpningsområde. I denna förordning regleras nämligen endast de aspekter som specifikt rör förmågan att arva enligt artikel 23.2 c i denna förordning och kapaciteten hos den person som upprättar förordnandet om kvarlåtenskap att upprätta ett sådant förordnande enligt artikel 26.1 a i nämnda förordning.

- 34 Denna tolkning av tillämpningsområdet för förordningarna nr 2201/2003 och nr 650/2012 är dessutom förenlig med domstolens praxis som är ägnad att se till att all överlappning och alla luckor mellan de båda regelverken undviks (se, analogt, dom Nickel & Goeldner Spedition, C-157/13, EU:C:2014:2145, punkt 21 och där angiven rättspraxis).
- 35 Det framgår i förevarande fall av beslutet om hänskjutande att Nejvyšší soud även ställer sig tvivlande till att barnets bästa verkligen tillvaratas om beslutsförfarandet i arvsfrågor fördelas mellan olika medlemsstater, nämligen å ena sidan den i vilken arvsärendet inleds, och å andra sidan barnets hemviststat enligt i artikel 8.1 i förordning nr 2201/2003.
- 36 Det ska i det avseendet påpekas att det i artikel 12.3 i förordning nr 2201/2003 föreskrivs att domstolarna i en medlemsstat även ska vara behöriga i fråga om föräldraansvar i andra förfaranden än de som anges i punkt 1, om barnet har en nära anknytning till den medlemsstaten, särskilt genom att någon av personerna med föräldraansvar har hemvist där eller att barnet är medborgare i den medlemsstaten, och deras behörighet har godtagits uttryckligen eller på något annat entydigt sätt av alla deltagare i förfarandet vid den tidpunkt då talan väcks och denna behörighet är till barnets bästa.
- 37 Såsom Europeiska kommissionen har angett kan artikel 12.3 i förordning nr 2201/2003 utgöra rättslig grund för behörigheten för den domstol vid vilken arvsärendet har inletts att godkänna arvsskiftesavtalet, även om denna domstol inte är belägen i barnets hemviststat, förutsatt att ovannämnda villkor är uppfyllda.
- 38 Av det anförda följer att frågan ska besvaras enligt följande. Förordning nr 2201/2003 ska tolkas så, att godkännandet av ett arvsskiftesavtal som en förmyndare för minderåriga barn har ingått för deras räkning är en åtgärd avseende utövandet av föräldraskap enligt artikel 1.1 b i denna förordning, som därmed omfattas av denna förordnings tillämpningsområde, och inte en åtgärd avseende arv enligt artikel 1.3 f i nämnda förordning, som är utesluten från förordningens tillämpningsområde.

Rättegångskostnader

- 39 Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i målet vid den nationella domstolen utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den nationella domstolen att besluta om rättegångskostnaderna. De kostnader för att avge yttrande till domstolen som andra än nämnda parter har haft är inte ersättningsgilla.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (tredje avdelningen) följande:

Förordning (EG) nr 2201/2003 av den 27 november 2003 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar samt om upphävande av förordning (EG) nr 1347/2000 ska tolkas så, att godkännandet av ett arvsskiftesavtal som en förmyndare för minderåriga barn har ingått för deras räkning är en åtgärd avseende utövandet av föräldraskap enligt artikel 1.1 b i denna förordning, som därmed omfattas av denna förordnings tillämpningsområde, och inte en åtgärd avseende arv enligt artikel 1.3 f i nämnda förordning, som är utesluten från förordningens tillämpningsområde.

Underskrifter